

Helsinki 18.11.2015

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: *Professoriliiton lausunto sivistysvaliokunnalle yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta koskien EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien lukukausimaksuja ja koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaa, HE 77/2015 vp*

Sivistysvaliokunnan varattua Professoriliitolle (jäljempänä liitto) mahdollisuuden lausua asiasta, liitto esittää kunnioittavasti seuraavan:

Liitto keskittyy lausunnossaan erityisesti yliopistolain muutosesityksiin, joita on kolmenlaisia: 1) Pakolliset lukukausimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville, 2) koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU) kumoaminen ja 3) oikaisumenettelyä koskevan säännöksen muuttaminen. Oikaisumenettelyn muuttamisen osalta liitolla ei ole huomautettavaa. Sen sijaa kahden ensimmäisen esitetyn muutoksen osalta liitto käsittelee asioita perusteellisemmin.

Pakolliset lukukausimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville

Yliopistoille on turvattu Suomen perustuslaissa itsehallinto. Itsehallinto tarkoittaa käytännössä yliopistolle mahdollisimman suuret vapaudet omiin päätöksiin. Kaikenlaisten pakkojen asettamista yliopistolle tulee tarkastella myös tätä taustaa vasten. Lausunnolla olevassa lakiesitysluonnoksessa lähdetään siitä, että kaikilla yliopistoilla olisi aina pakko periä EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta alempan tai ylempää korkeakoulututkintoon johtavasta vieraskielisestä koulutuksesta vähintään 1 500 euron suuruista maksua lukuvuodessa. Yliopistolla itsellään ei siis olisi vähintään 1 500 euron maksun suhteen lainkaan harkintavaltaa. Tämä on kyseenalainen lähtökohta yliopistojen itsehallinnon kannalta. Toki esitykseen mukaan olisi niin, että 1 500 euroa voitaisiin ylittää.

Lakiesitysluonnosta perustellaan mm. korkeakoulujen rahoituspohjan laajentamisella. Perusteluissa ei ole pystytty osoittamaan, että tällainen pakkotoiminta todellisuudessa laajentaisi rahoituspohjaa ja varsinkaan vahvistaisi korkeakoulujen taloutta.

Ministeriö tuo monessa yhteydessä esiin kansainvälistymisen. Liitto ei ole varma siitä, että pakollinen lukukausimaksu kaikille EU/ETA-alueen ulkopuolisille tutkinto-opiskelijoille edistäisi tätä pyrkimystä. Suomen yliopistoissa on useita yksiköitä, joiden opiskelijat ovat jo tätä nykyä hyvin kansainvälisiä.

Pakollinen lukukausimaksu saattaa näiden yksiköiden osalta aiheuttaa kansainvälisyyden vähentymistä ainakin aluksi.

Lakiesitysluonnokseen sisältyy ehdotus apurahajärjestelmän luomisesta tukemaan maksulliseen tutkintokoulutukseen osallistuvia. Perusteluissa käsitellään jonkin verran mahdollisen apurahajärjestelmän kuluja. Liiton näkemyksen mukaan apurahajärjestelmästä voisi tulla raskaan byrokraattinen, ja se pitkittäisi opiskelijoiden haku- ja hyväksymisprosessia. Järjestelmä sisältäisi käytännössä väistämättä monia eri vaiheita, ja yhteiskustannusvaikutukset voisivat olla suuret.

Esitysluonnoksessa ei ole riittävästi pohdiskeltu lukukausimaksun vaikutusta ulkomaisten opiskelijoiden määrään sekä opiskelijoiden tasoon ja koostumukseen. Ei ole takeita siitä, että opiskelijamäärät edes myöhemmin lisääntyisivät. Voisi olla myös niin, että lukukausimaksuopiskelijoiksi valikoituisivat sinänsä maksukykyiset, mutta vähemmän lahjakkaat opiskelijat. Asiassa voi olla vaikutusta myös Suomen suhteelliseen syrjäisellä sijainnilla. Sitä paitsi on niin, että voisi esiintyä suuria ala- ja paikkakuntaakohtaisia vetovoimaisuuseroja lukukausimaksuopiskelijoiden houkuttelemisessa.

Suomesta poislähtevät valmistuneet ovat tulleet tänne eri puolilta maailmaa ja erilaisista oloista. Liiton mielestä tietyistä maista tulevien opiskelijoiden maksuttomat tutkinnot voisivat olla yksi Suomen kehitysyhteistyön muodoista. Suomessa tutkintonsa opiskeleiden kansainvälisten opiskelijoiden voidaan olettaa osaltaan edistävän Suomen tunnettavuutta rajojemme ulkopuolella ja tästä tulevaa hyötyä maamme kansantaloudelle on mahdoton arvioida.

Edellä mainituista syistä johtuen Professoriliitto ei kannata pakollisia lukukausimaksuja kaikille EU/ETA-aleen ulkopuolelta tuleville tutkinto-opiskelijoille. Liitto ei kuitenkaan suhtaudu täysin torjuvasti näihin lukukausimaksuihin. On koulutusaloja tai -ohjelmia, joilla lukukausimaksu puolustaa paikkaansa. Nämä alat tai ohjelmat ovat niin haluttuja, vetovoimaisia tai kalliita, että lukukausimaksut voisivat puoltaa paikkaansa. Tällaisia aloja tai ohjelmia ei voida kuitenkaan määritellä yleisesti lainsäädännön tai muun keskitetyn normin tasolla. Yliopistot (tai ammattikorkeakoulut) pystyvät itse tunnistamaan ja määrittelemään sellaiset alat ja ohjelmat, joissa lukukausimaksu soveltuu EU/ETA-alueen ulkopuoliselle. Tämä koskee myös lukukausimaksun suuruutta. Mikäli lukukausimaksu toteutettaisiin lainsäädäntöteitse tältä pohjalta, ei myöskään olisi mitään esteitä kannatettavalle koulutusviennille. Tällainen muutos korostaisi myös yliopistojen itsehallintoa.

Professoriliitto vastustaa kaikille EU/ETA-aleen ulkopuolisille lain perusteella tulevaa pakollista lukukausimaksua. Liitto esittää, että yliopistoille säädettäisiin laissa oikeus periä haluamansa suuruista lukukausimaksua EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta määrittelemillään koulutusaloilla tai -ohjelmissa.

KESUn kumoaminen

Lakiesityksen tarkoituksena on kumota yliopistolakiin (ja vastaavasti ammattikorkeakoululakiin) sekä asetukseen nykyisin sisältyvät säännökset koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmasta (KESU). Jatkossa on tarkoitus käsitellä mm. koulutuksen mitoitusta ministerityöryhmässä ja asiat sisällytettäisiin julkisen talouden suunnitelmiin.

Epäilemättä nykyistä KESUa vaivaavat monet puutteet. KESU ei ole varsinainen voimavaraohjelma, vaikka siihen sisältyykin voimavaroihinkin koskevia viittauksia. Se ei ole pystynyt estämään koulutukseen ja yliopistotutkimukseen kohdistuneita ja suunniteltuja mittavia leikkauksia.

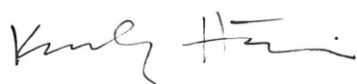
Valtioneuvoston hyväksymän KESUn vahvuutena on kuitenkin ollut, että KESU on linjannut koulutuksen ja tutkimuksen kehittämispyrkimystä koko hallituskaudelle. Vaikka KESUn valmistelutyö on ollut aikaisemminkin ministeriöjohtoista, tässä valmistelussa on ainakin kuultu yliopistojen opettajia ja tutkijoita edustavia järjestöjä sekä muita sidosryhmiä. Monipuolista koulutukseen ja erityisesti tutkimukseen liittyvää asiantuntemusta on siis ollut ainakin mahdollista käyttää.

Aikaisemmin KESUn valmistelu on ollut tietyllä tavalla avointa ja läpinäkyvää. Nyt tästä halutaan luopua ja siirtyä kasvavassa määrin suljettuun koulutus- ja tutkimuspolitiikan valmisteluun mm. ministeriryhmän toimesta. Strateginen hallitusohjelma on merkitykseltään kapea-alainen. Koulutuksen ja tutkimuksen sidosryhmien asiantuntemuksen hyväksikäytöstä halutaan luopua entistä enemmän. Tämä koskisi myös yliopistojen ylintä opettaja- ja tutkijakuntaa. Liiton mielestä professorien näkemyksen tulee jatkossakin olla mukana koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisessä.

Vaikka edellä sanotun mukaisesti KESUun on liittynyt joskus myös kyseenalaisia piirteitä, on KESUun liittynyt myös paljon myönteisiä seikkoja. Yliopistolain 91 §:n mukaan valtioneuvosto hyväksyy koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman, joka sisältää yliopistojen yleiset kehittämistavoitteet. Suunnitelmasta annetaan tarkempia säännöksiä asetuksella. Lain ja asetuksen säännökset ovat hyvin väljiä. Ne mahdollistavat täysin KESUn kehittämisen tarvittavilta osin.

Liitto ei pidä tarkoituksenmukaisena yliopistolain 91 §:n kumoamista.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Kaarle Hämeri
puheenjohtaja

Jorma Virkkala
toiminnanjohtaja